

Tadeusz Oracki, *Wielkopole i Pomorzenie w Towarzystwie Tatrzańskim w latach 1874–1920*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2010, ss. 167, ISBN 978-83-7326-696-4.

Jednym z przejawów modernizacji społeczeństwa polskiego doby zaborów (szczególnie w drugiej połowie XIX i w początkach XX w.) był żywiołowy rozwój stowarzyszeń i organizacji społecznych. Oddolne inicjatywy wpisywały się w program pozytywistyczny i dla pozbawionego własnej państwowości narodu stanowiły namiastkę, a przede wszystkim szkołę działalności politycznej. Powołane do życia w 1874 r. Towarzystwo Tatrzańskie było pierwszą ogólnopolską organizacją turystyczną. Celami postawionymi w statutowych założeniach organizacji były: krzewienie turystyki tatrzańskiej oraz szeroka promocja walorów przyrody i polskiego krajobrazu górskiego. Działalność Towarzystwa wykroczyła jednak znacznie poza jego organizacyjny program. Stało się ono forum kontaktów elit społecznych podzielonego kordonami zaborczych narodu, a co za tym idzie ożywionej wymiany intelektualnej. Od początku działalności w gronie członków Towarzystwa liczną grupę stanowili Polacy związani z ziemią znajdującą się pod panowaniem pruskim, czyli Wielkopolską, ale także uznawanymi wówczas za „kresowe” Pomorzem Nadwiślań-

skim, Śląskiem czy Warmią i Mazurami. Im właśnie, a przede wszystkim Wielkopolanom i Pomorzanom poświęcona została praca Tadeusza Orackiego. Publikacja jest słownikiem biograficznym członków Towarzystwa Tatrzańskiego związanych z obszarem wschodnich prowincji państwa Hohenzollernów. Książka zawiera przeszło półtora tysiąca biogramów, opracowanych na podstawie szerokiej kwerendy źródłowej (m.in. na podstawie roczników „Pamiętnika Towarzystwa Tatrzańskiego”) i bogatej literatury przedmiotu. Spis, będący najważniejszą częścią publikacji, poprzedza interesujący wstęp. Znalazły się w nim spostrzeżenia dotyczące przede wszystkim „pozastatutowego” oddziaływania Towarzystwa Tatrzańskiego oraz turystyki górskiej na przedstawicieli górnych grup społeczeństwa polskiego. Kwestia ta stanowi według autora wciąż niedostrzeżony, a ważny problem badawczy historiografii. Tekst uzupełniają tabelaryczne zestawienia liczebności członków Towarzystwa na przestrzeni lat 1874–1920, udziału w jego szeregach reprezentantów poszczególnych dzielnic podzielonego kordonami zaborczymi kraju oraz imienna lista delegatów na walne zjazdy Towarzystwa pochodzących z dzielnicy pruskiej. Lektura części słownikowej dzieła T. Orackiego uzmysławia, iż szeregi Towarzystwa Tatrzańskiego zapelniały osoby zaliczające się do elit polskiego ruchu narodowego Wielkopolski i Pomorza. Znajdujemy tu bowiem nazwiska czołowych działaczy politycznych tamtego okresu (polskich posłów do parlamentu Rzeszy i sejmu pruskiego), aktywistów społecznych, gospodarczych, reprezentantów inteligencji (prawników, lekarzy, redaktorów polskich pism itp.). Członkostwo w organizacji nie wiązało się przy tym z jakąkolwiek orientacją polityczną. Za przykład niech posłuży fakt, iż obok Romana Szymańskiego – czołowego przedstawiciela „ruchu ludowego” z przełomu XIX i XX w., w skład Towarzystwa wchodził w tym samym czasie jego zagorzali konserwatywni adwersarze (m.in. Stanisław Motty czy Stefan Cegielski). Zawartość części słownikowej zmusza zatem czytelnika do refleksji nad złożonymi dziejami społeczeństwa polskiego dzielnicy pruskiej doby zaborów.

Biogramy są lakoniczne, zawierają jedynie najistotniejsze informacje dotyczące działalności społecznej i zawodowej poszczególnych osób. Jest to celowy zabieg autora, którego podstawowym założeniem było przede wszystkim opublikowanie pełnej listy członków organizacji związanych z dzielnicami zachodnimi. Książkę zamyka spis publikacji, na podstawie których sporządzone zostały poszczególne noty.

Wśród ponad tysiąca biogramów Wielkopolan i Pomorzan – miłośników Tatr z przełomu XIX i XX stulecia – znalazło się także kilka nazwisk członków Towarzystwa z Włocławka, wschodniej części Kujaw oraz Kalisza znajdujących się wówczas pod panowaniem rosyjskim. Obrazuje to z pewnością ponaddzielnicowe oddziaływanie organizacji, wykracza jednak poza pewną koncepcję pracy – nie wykazano bowiem powiązań tych osób z Wielkopolską czy Pomorzem. Prezentowany słownik stanowi z pewnością użyteczne narzędzie przydatne do badań nad dziejami elit społeczeństwa polskiego zaboru pruskiego na przełomie XIX i XX stulecia.

Tomasz Krzemiński (Toruń)